
Töörakonna süsteem

J a a n J ä r w e

Samalt autorist ilmumas

Jaan Poska ja Tartu rahu
Eesti iseseiswuse wõitlus

Töörakonna süsteem

Jaan Särwe

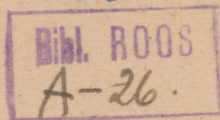
„Põhjanaelsa“ kirjastus, Tartus

1920

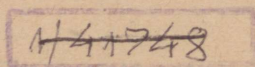
2

153394

1. 14874477

A. Mattiesen'i trükk, Tartus

Juba mõnda kuud on meie mõõduandwate poliitiliste erakondade wahel „kodurahu“ walitsenud. Nähtawasti on olnud selle põhjuseks tõsine äratundmine, et praegu ei ole tulnud weel aeg otsima hakata seda, mis meid lahutab, et weel ei ole kätte jõudnud olukord, mis ühiste sihtide poole püüdwate jõudude kiskustamist ja wastolude kunstlikku sünnitamist võimaldab.

Nüüd, walitsusekriisi puhul, tundub aga õhus midagi hõljuwat, mis erakondade-wahelise wõitluse unesti kõikide terawustega ja koguni alatuwõitu wäiklaste torkamistega ähwardab esile kutsuda.

Esimeseks poliitilist õhkkonda wärisema panna tootawaks raketiks tahab seekord olla As. S. liikme hra Ado Anderkopp'i poolt „S. Maas“ nr. 150. awaldatud artikkel „Jaan Tõnisoni süsteem“, milles rahwaerakonnale ja tema siimapaiswamale tegelasele J. Tõnissonile, kui walitsuse juhile, üsna nõrkade ja wähe asjalikkude etteheidetega kallale tungitakse.

Hra A. Anderkopp arwustab ägedalt pääasjalikult pääministrit hra J. Tõnisoni ja peab enesele lubatawaks selle juures muu seas ka niisuguseid fakte ette tulla, mille

ebatõelikkuse kohta ühelgi kahtluse ei tohiks olla, kes asjade olukorda wähegi tunneb.

Sra A. Anderkopp'i artikli päämõtted on lühidalt refereeritult järgmised :

O. Strandmanni walitsus tunnistanud läinud sügisel tarwilikkus, et rahwaerakond peab walitsemisest ja seega rahutegemisest nõukogude Wenemaaga osa wõtma. Kuigi mõni juhtiw rahwaerak. jõud rahutegemise wastu seisnud, olewat siiski suurem osa erakonnast rahutegemise poolt olnud. Kui rahwaerakonnast kindlustus saadud, et ta As. Kogu poolt wastuwõetud seadust, muu seas ka maa-seadust, walitsuses olles teostama saab, ei olewat tööerakond ka selle eest tagasi kohkunud, et Strandmanni käes olewat pääministri kohta J. Tõnissoni kätte usaldada.

Kuid juba eelmistel nädalatel alanud rahulolematuse Tõnissoni walitsusega. Tõnisson olewat maa-seaduse täiendawate määruste maksmapanekuga wiitanud (!) nowembrist kuni 28. jaanuarini, Eesti riigi, kui Ida ja Lääne wahelise kaubatee kasutamise kohta kõhelnud.

Edest olewat Tõnisson „sõjajumala toetamiseks endist wiist miljonid weerema lasknud“ ning ei olewat kõike jõudu kokku wõtnud, et sõjaministeeriumi wäljaminekuid wiimase wõimaluseni wähen-dada; wälisestitused nõndwat „sadaid tuhandeid franke ja naelsterlingid, ilma et aruannet ja eelarwet kokku saadaks seada; ning koguni olewat juletud mõtte pööle tulla, et Ameerikasse waja saatkond saata ja Peeter Põllust kui saadiku kandidaadist räägitud; maa-pa-n-g-a

eelnõu rändawat ühest komisjonist teise ja Tõnissoni walitsus ei suutwat teda maksma panna; majanduspoliitika olewat sihitu, puuduwat igasugune süsteem; õiguslikku korra puudus andwat end kiserdawat tunda; Jaan Tõnisson walitsuse eesotsas olewat teguwõimetuse sümbooliks saanud; suurte sõnade juurest olewat jõuetuse juure jõutud; tööerakond (See Strandmannide ja Seljamaade erakond!) ei wõiwat kõige sellepärast J. Tõnissoni süsteemi toetada.

*

Arwustused, kui nad tõelisel seisawad ja nende sünnitajaks on soow asjale kasu tuua, on alati terwitatavad. Kui aga nad on määratud selleks, et tõstasju pahupidi pöördida ja wastast ainult igal tingimusel rabada, siis ei tee nad oma loojatele au.

Kuiwõrd tõelustele wastawad hra A. A. wäited ja etteheited, tahame allpool lähema waatluse alla wõtta.

Rahuküsimus

Wõned tööerakondlased on tihti ette heitnud rahwaerakonnale tahtmist juhtiwat kohta enese käes pidada, wõimuahnitsemist jne.

Nende arwates olewat rahwaerakonnale omane soow enese arwete kirjutada teenuseid, mida ülesõlde tema omadeks pidada ei tule.

Ligemise silmis nähakse tihti pinda, enese silmas ei märgata aga palki. See lihtne wanasõna pole oma mõtet kaotanud ka käesolewal korral.

Tööerakonna mõtteviisist ja loomust saame kujuka ja paljuütleva pildi tema häälekandjas „D. Maa“ nr. 142. juhtkirjas toodud iseloomulikust mõtteavaldusest: „tööerakond oli esimene, kes iseseiswuse küsimuse Gestis üles on wõtnud ja selle eest algusest pädle wahet pidamata wõidelnud“ jne.

Mitte üksinda sündisuseta pundusega, waid aja-
loo-faktide lubamata ja andeksandmata waskmisega on
meil tegemist käesolewal korral. Wõimata on ette kujuta-
tada, kuidas wõib erakond, kes töepoolest Gesti iseseis-
wuse-aate teenistusele ühes mitme teise erakonnaga andu-
nud, kes kuulutanud, et Gesti riiklik rippumatus talle
palenseks on, — kuidas wõib olla see erakond nii hoolimata
ja wähe lugupidamist awaldaw teiste kaaswõitlejate wastu,
kes sama aadet kannawad ja kes, koguini wõib olla, siiski
„esimesed“ on olnud, ehk kui mitte seda, siis
wähemalt mitte hilisemad.

Lugupidamisest iseseiswuse-mõtte ja õiglustunde
wastu ei wõiks sarnast hoolimatust kaaswõitlejate wastu
üles näidata keegi, kes mitte eduwistamises ja „esimeste“
soorberide püüdmises ainuüksi eneserahuldust ei otsi.

Nagu tööerakond iseseiswuse-mõtet enese monopooliks
peab, nii tahab ta ka rahutegemist nõukogude Wene-
maaga enese arwele kirjutada. Tööerakonna armust kut-
sutud rahwaerakond rahutegemisest ainult „osa wõtma“.
Rahumõte olewat tööerakondlaste poolt algatust ja kõige
kindlamat toetust leidnud. Töepoolest aga ei ole lugu
mitte nii.

Rahutegemine nõukogude Wenumaaga tunnistati

tarwilikuks juba suwel 1919, kui rahwaerakond walitsusest osa wõttis, ja nimelt rahwaerakonna esitajate algatusel ja tulisel toetusel. Rahwaerakondlane kadunud Jaan Poska oli esimene ja südikam rahumõtte kaitsja. Välisraatkonna liikmena wäljamaal wiibides on ta enese algatusel juba sel ajal, kui keegi tööerakondlastest rahust sõnagi ei julenud rääkida, esimesed sammud astunud rahu ettewalmistamise mõttes.

Wäljamaalt tagasi jõudes on J. Poska ajakirjanikkudele seletanud, et tema kindlasti rahutegemise poolt on.

Sotsiaaldemokraadid on kahtlemata selgemat poliitikat ajanud sihtide seadmisel meie wälispoliitikas ja on ka rahuküsimuses Wenemaaga kindlama seisukoha wõtnud kui kahe tooli wahel istuwad tööerakondlased.

Kuid sotsiaaldemokraatide wanem liider M. Martna, kes Lääne-Euroopa meeleolu tunneb, tunnistab awalikult Asutawa Kogu kõnetoolilt, et J. Poskal rahutegemise kohta nõukogude Wenemaaga julgemad ja kangelenutawamad waated on olnud kui temal. Sra M. Martna on aga tuntud kui äge rahunõudja Wenemaaga. Ja nüüd tagant järele tulewad tööerakondlased ja sõandawad tõendamata tulla, et nemad need esimesed ja toekamad rahumõtte kandjad on olnud!!

Ei ole wist ülesliigne weel meele tuletada, et esimest rahuläbirääkimist Pihkwas läinud aasta sügisel algatas selleaegne wälisminister J. Poska ja et nendest läbirääkimistest wõttis osa saatkond, mis suurelt osalt koos seisis

rahwaerakondlastest ja kelle eesotsas oli rahwaerakondlane, praeg. wälisminister A. Birk.

Olgu weel tähendatud, et rahuleping nõuk. Wene-maaga tehti rahwaerakondlase J. Poska juhatusel J. Tõnissoni walitsuse ajal.

Seldagu mis tahes, aga selge on, et rahwaerakondlase J. Tõnissoni walitsus astus ot-sustawa sammu, mille tööerakondlase O. Strandmanni walitsus astumata jättis.

Miks langes O. Strandmanni kabinett?

Üheks tähtsaks põhjuseks oli kabineti juhi tööwõimetus ja kindla tegewuskawa puudus. Strandmanni pooleaastase walitsemise järele muutus seisukord wäljapääsmata raskeks.

Toitlusekriis oli ähwardaw. Sõjawäed, kes meeleheitlikult waenlasele wastu panid, olid ilma toidutagawaradeta, wiimased tagawarad olid tarwitusele wõetud. Linnadel puudusid igasugused tagawarad. Tallinnas ei saadud enam tshekileibagi korralikult wälja jagada. Näljamärsud näisid paratamatud olewat.

Sama ähwardaw oli kültekriis. Sõjawäe haigemajades (näit. Juhkentalis) ei saadud temperatuuri üle 30°, sõduritele ei saadud punde pundusel sooja toitu walmistada, sõjakoolis õppisid kadetid külma pärast palitutes ja kinnastes.

Streik oli tulemas. Meelitamisepoliitika tagajärjel kadus töö meeleolu, nõuti ainult palka, tööd tehti wähe.

Wäline seisukord oli raskeks muutunud. Põhja-Lääne armee likvideerimine näis valitsusel üle jõu käiwat.

D. Strandmann hakkas wästimuse tundemärke ilmutama. Isegi tema oma-erakonna mehed jõudsid otsusele, et asti nii enam edesti ei lähe.

Walitsuse kokkuseadmist pakuti rahwaerakonnale siis, kui keegi ei tahtnud riigi etteotsa astuda, kui seisukord ülesaaamata raske paistis olemat.

Rahwaerakond ei keeldunud riigi huwide pärast pakkumist wastu wõtmast ja wõttis uue walitsuse kujundamise enese pääle.

J. Tõnissoni kabinetil läks korda raskustest üle saada,

Kuigi tal tööd algada tuli äärmiselt rasketel tingimustel. Kuid kohe oli tunda energilist kätt walitsuse eesot-
sas. Tegiti rahu Wenemaaga. Toitus- ja küttekriis lahendati, kuigi karme abinõusid tarwitusele tuli wõtta. Lõpetati streik. Wabrikutes saati sisse tükitöö, mille tagajärjel töowiljakus 80—100 prots. tõusis. Wälistest raskustest saadi üle.

Erakordsete olude tõttu ei ole J. Tõnissonil korda läinud kõiki raskusi kõrvaldada, iseäranis majandusliku elu alal. Walitsus oleks kahtlemata wõinud mõndagi asja weel teha, oleks wõinud tegemata jätta ehk teistwiisi teha. Kuid kõiki riigielus ettetulewaid puudusi ja pahe-
sid walitsuse ning eriti pääministri arwele kirjutada, selleks läheb tarwis äärmist poliitilist jõhkrust.

Koguni meeletu oleks hra Anderkopp'i wiisil kõikide olewate pahede põhjust mingisugusest pääministri „süsteemist“ otsima hakata.

Politiikategelane, kelle erakond oma walitsemisega klassilise eeskujn on annud süsteemita ja ülikõhklewast walitsemiswiisist, ei tunne põrmugi piinlikkust oma erakonna mehe pattude ja põikjälgede tasandamise püüdes esineda ootamata sihilikkude ja pahatahtlikkude etteheidega mehe wastu, kes parema tahtmisega oma tööjõu ohwerdanud on riigi teenistusse, kes aastakümnete kestusel on meie asjale elu edendamiseks teid näidanud, mis meie võimaldanud on käesolewa suure aja kätte jõudmise, kes oma wilumise, andekuse ja kõikide riigimehele tarwilikkude omadustega nüüd riigijuhina tõstist lugupidamist kõigiti ära on teeninud.

Tööerakondlased, nende hulgas ka hra A. A., püüawad kõiki praeguse walitsuse puudusi pääministri „tööwõimetuse“ arwese panna. Selle juures tuleb aga ilmsiks kaks huwitawat asjaolu:

- 1) Tahtes hoope anda pääministrile, peksawad tööerakondlased oma ministrid ja ühes sellega iseendid.
- 2) Tahtes suured riigimehed olla, annawad nad wäga küstawa wäärtusega tunnistuse oma riigimehelikust arusaamisest ja kangelenägelikkusest.

**Suidas oma erakonna meeste puudusi
teiste arwese tahetakse panna,
sellest toome hra A. Anderkopp'i kirjutuse järele mõne näituse.**

Maareformi teostamine.

Sra A. A. seletab: „Oleme juba omal ajal tähendanud, kuidas maaseaduse täiendawate määruste maksmapanekuga wiivitati, nowembrist kuni 28. jaanuarini, kus aeg sedawõrd hiline oli, et korralduste pundusel läinud kewadel maanuenduse alal seda läbi wiia ei saadud, mis tarwilik. Meie maasaajate olukord ja wäljawaated oleksid pidanud ja oleksid wõinud ka sootum teised olla.“

Maaseaduse täiendawate määruste maksmapanekuga on tõesti wiivitatud, kuid selles ei ole süüdi olnud mitte rahwaerakondlik walitsuse juht, waid pääasjalikult juust tööerakondlik põllutööminister Pool, kes walitsuse ja tema juhi nõundmise pääle waatamata maaseaduse täiendawate määruste täieliku eelnõu walitsusele äraandmisega enne jaanuarikuund toime ei saanud. Kuigi põllutööminister seaduse eelnõu üksikud osad juba nowembrikuul walitsusele ära andis, peaks selge olema, et walitsus wõis seaduse wastuwõtmisele asuda alles siis, kui seaduse eelnõu talle terwelt kätte anti, mida aga kahjuks ei sündinud enne jaanuarikuund. Nende ridade kirjutaja ei tahaks ka põllutööministrit seaduse eelnõu hilise fisseandmise pärast süüdistada, sest on arusaadaw, et nii laialatuslise tähtsusega seaduse maksmapanek, nagu seda maaseadus on, nõuab põhjalikke kawatsust ja eeltoid; kuna põllutööministeerium alles wilumata ja korraldamata, siis on wahest ka sellega wiiwitus seletataw. Kui aga tööerakondlased siiski tarwilikuks peawad siin wiwi-

tuse pärast kedagi süüdistada, siis võivad nad sellespärast oma sappi ainult oma mehe päale wälja walada, sest seaduse eelnõu wastuwõtmine, pärast seda kui ta walitsusele ära anti, sündis kiirelt, waatamata sellele päale, et põllutööministri poolt walmistatud seaduse eelnõu puudulik oli. Nii oleks tulnud põllutööministri kawa järele kõik mõisad riigi kätte pidada wõtta. Oleks walitsus selle kawa hääks kiitnud, siis oleks riik pidanud mõisa-majapidamistele hiiglasummasid juure maksuma; sellespärast soovitas walitsus ainult nende mõisate riigi kätte wõtmist, mis wäljajagamisele lähewad.

Pääminister J. Tõnisson nõudis põllutööministrist, et maaseaduse maksmapanekuks tarwilikkude eeltoodega selleks ajaks walmis saadaks, kuni leluwiimise seadus lõpulikult wastu wõetakse, kuid päälekäimiste päale waatamata ei teinud põllutööminister selles mõttes midagi tähelepanemiswäärilist.

Maapank.

Selle kohta kirjutab hra A. A.: „Maapanga eelnõu on põllutööministeeriumi poolt ammugi Wabariigi Walitsusele edesi antud. J. Tõnissoni walitsus ei ole aga kuidagi suntnud eelnõu maksuma panna, waid rännatakse temaga ühest komisjonist teise. Maasaajad aga hädaldawad: ei saa inwentaari raha puudusel, ei saa eluhoonet.“

Põllutööminister andis küll maapanga eelnõu walitsusele ära, kuid see eelnõu oli seewõrd nõrk ja puudulik, et ta põllutööministrile ümbertöötamiseks tagasi

anti. Kuid ka ümbertöötatult tuli eelnõu valitsusele tagasi
niisugusel kujul, et tema maksmapanek täiesti wõi-
mata on. Just ka tööerakondlik rahami-
nister S. Kukk on seesuguse maapanga
asutamise wõimatuks pidanud ja tema
ellukutsumise vastu seisnud. Kui valitsuse
juht selles küsimuses rahaministri seisukohale on asunud,
kes meie rahaasjandust korraldab ja kõige paremini tundma
peaks, siis on see üsna loomulik ja sel puhul lendulastud
etteheited, — jätame wastamata küsimuse, kas nad põhjen-
datud wõi põhjendamata, — puudutawad esimeses joo-
nes tööerakondlikku raha- ja põllutöö-
ministrit.

Ei ole ülesliigne tähendada, et põllutööministri poolt
kawatsetud maapank sadade miljonite uute paberrahade
juuretrükkimist nõuaks.

Jätame lahtiseks selle küsimuse, misugused taga-
järjed oleksid sel hulgalisel uute paberite juuretrükkimisel
meie riigimajanduses.

Riigi üleüldine majanduslik seisukord.

See on tõesti õige tähtsal mõõdul „tööstuse ja kau-
banduse seisukorras“ ärarippuw. Ei suuda meie majan-
duslikult iseseiswaks saada, langed kokku meie poliitiline
iseseiswus. Seda oleme alati kinnitanud. Seda algtõde
oleme ikka silmas pidada püüdnud igal pool, kus on tul-
nud majandusliku elu korraldamiseks juhtmõtteid üles
seada wõi tegelikke samme astuda.

Täiesti ekslik on hra A. A. arwamine, nagu oleks

pääminister J. Tõnissonil majanduspoliitika kohta puundunud „igasugune siht, igasugune süsteem“.

Tõst on küll see, et juba Aj. Valitsuse päewist saadik töderakondlikul rahaministril ja sots. kaub.-tööstus-ministril on puundunud igasugune majanduspoliitiline siht ja „süsteem“.

Ei wõinudki pääministri wõimuses seista mõne kuu jooksul süsteemi „kätte õpetada“ wõi pääle sundida meestele, kes eriteadlastena oma alal esinewad.

Kuid sellegi pääle waatamata on J. Tõnisson walitsuse etteotsa astudes juba detsembrikuul 1919 kindlad majanduspoliitilised sihid üles seadnud. Juba oma walitsuse algusest pääle on J. Tõnisson nõudnud, näit., et kaubanduse alal kaupade sissewedu wäljaweoga t a s a - k a a l u wiidaks. Graettewõtjatele wõimaldati kaupade sissewedu wäljaweo suuruses. Eksport-walunta kontroll pidi läbi wiidama, kuid rahaminister ei saanud sellega hakkama. Pääminister nõudis, et kaub.-tööstus- ning rahaminister oma kindla majanduspoliitilise kawa walitsusele ette paneksid. Kuid kumbki minister ei arwanud hääks pääministri nõudmist täita. Selle järele pani pääminister 10. jaanuaril wastawatele ministritele terwe rea küsimusi ja kawatsusi riigi majandusele korraldamise kohta ette, kuid wastused jäid tulemata. Walitsus, eesotsas pääministriga, on nõudnud kindla majanduslise kawa läbiwiimist, kuid wastawad orgaanid ei ole oma ülesannete kõrgusel seisnud.

Walitsus on toredusasjade sisseweo ära keelanud

ja ainult hädatarwilikkude tarbeainete sissewedu lubanud. Kui kaubandusminister Kõstner seda programmi teostada ei saanud, tulid walitsuses tema kohta arwustused, mille tagajärjel hra Kõstner walitsusest lahkuma pidi.

Pääminister otsis sündsat kandidaati kaub.-tööstusministri kohale, kuid kohaseid kandidaate ei olnud saada, mille tõttu rahaminister Sukk'ele seda kohta pakuti, kes ka oma nõusolekut selle wastuwõtmiseks awaldas. Rahaministri abi hra Wares pidi rahaministriks saama. Et aga hra Wares majanduse komisjoni esimehena Wenemaale sõitnud oli, pidi tema tagastjõndmiseni keegi ajutiselt kaub.-tööstusministeeriumi ajutiseks juhatajaks määratama. See kohustus pandi pääministri päale. Kümne päewa asemel oli hr. Wares hädalistel tarwidustel kolmeks nädalaks Wenemaale jääma sunnitud ja pidi sinna uuesti tagasi sõitma.

Nii oli pääminister wälistel põhjustel sunnitud kaub.-tööstusministeeriumi üleüldist juhatamist enese käes edest pidama. Kaub.-tööstusministeeriumis on pääminister terwe rea põhjapanewaid uuendusi läbi wiinud, mis walitsuse poolt üleüldist hääkskiitmist tööerakondliste ministritegi poolt on leidnud.

Et meil rahakurs madal on, siis ei ole see eriline Eesti nähtus. Rahaasjanduse seisukord on halb kõikides riikides, kes sõja läbi kannatada saanud kas kaudsel wõi otsekohesel teel.

Seeenesestki mõista, tuleb rahakursi langemist osalt seletada ka majanduspoliitika kurssiga, mille seadmisel juhtivat ja wastutawamat osa juba riigi rajamisest päale

on etendanud tööerakondline rahaminister, kessel kindlad sihid ja „süsteem“ täielikult puundawat näikse.

Üheks tähtsaks wahendiks riigi majandusliku seisukorra parandamises on kahtlemata tööstuse tõstmine, kuid meelestu oleks uskuda, et tööstust õitsema panna kellegil korda võiks minna mõne kuu jooksul. Kui hra A. A. ja teised tööerakondlased seda teha võiwad, siis olgu nad meie hääsoowliku toetuse pääle kindlad.

Pääminister J. Tõnisson on läinud aasta nowembrikuust kuni käesolewa ajani kindlat plaani ja süsteemi riigi majanduspoliitikasse tuua püüdnud, hoolimata sellest et wastawad ministeeriumid oma saamatuse ja süsteemi puuduse tõttu palju raskust sünnitanud on. Seda ei saa keegi salata, ka ansad poliitilised wastased mitte.

Tööerakonna arusaamine „riiklistest huwidest“

„Sotsialistlikel“ tööerakonnal on wäga algupäraseid waated „riiklistest huwidest“ ja ülesannetest.

Cesti, kui kaubatee Wenemaa ja Lääne riikide wahel.

Hra A. A. seletab:

„Meie olime, ja mitte üksi meie, kindlas arwamises, et kaubateena Wenemaa ja Lääne wahel Cesti sarnast tulu oskab ja suudab omandada, mis meie sõjapidamise kulufid, kui just kiinni ei katta, siis neid tuntawalt wähendab. J. Tõnissoni walitsus on siin kõik võimalu-

sed mööda lasknud, kõhklemise ja arusaamata wiivitusega riigi majandusele raske, paratamata hoobi annud.“

On tõsi, et meie raudteed palju soowida jätawad. Teedeministeerium, mis ka õnnetuseks tööerakondlise ministri juhataja, kuulub halwemate ministeeriumite hulka oma algatus- ja korralduswõime wähesuse poolest. Selle tõttu pääasjalikult on wiibinud ka raudtee konwentstooni kasutamine Wenemaaga. Saatatamata selle pääle ei ole hra A. A.-l mingit õigust tõendada, nagu oleks J. Tõnisoni walitsus „kõik wõimalused siin mööda lasknud minna“. Hra A. A. teeks hästi, kui näitaks lähemalt, misugused ta „wõimalused“ siin mööda minna on lastud ja millega on pääminister „kõhklemist ja arusaamata wiitamisest“ üles näidanud ning „riigi majandusele“ raske, paratamata hoobi annud.

Mis puutub meie oma wäljawaeto kaupadesse (lina, puu jne.), siis peab wist hra Anderkopp'ki järele andma, et neid meil senini kasulikum on olnud Lääne riikidesse müüa, kust hädatarwilikke wastukaupu saada wõinud oleme, kui idasse saata.

Transit-kaupade edestoitmetamiseks on walitsus o l e w a i d wõimalusi tarwitanud.

Senikaua kuni hra A. A. ühtegi praktilist „wõimalust“ näidanud pole, mis walitsuse poolt kasutamata oleks jäänud, tulewad tema etteheited põhjendamatult ja ülekohusteks pidada.

Nende „wõimaluste“ näitamisel soowitaksime aga hra A. A.-le mitte wähem „diplomaatilist takki“ kui seda tema kaaserakondlasel teedeministril oli Asutawas Rogus

randtee weotariisi kõrgendamise puhul sisse antud aru-
pärimise pääle peetud kõnes.

Wälispoliitika.

J. Tõnissoni kabineti välispoliitika „sihtide ja
süsteemi“ kohta ei leia imelikul kombel hra A. A. ühtegi
arwustawat sõna, olgugi et see ka „Waba Maa“ lugejaid
samuti huwitama peaks, kui kõik teised ettetoodud „kasu-
tamata wõimalused“.

Hra A. A. leiab siin ainult „välisestuste suuruse-
hulrustusega, mis kulusatawate summade pääle rõhku ei
pane“. As. Kogu välisasjade komisjonile ei olnud
weel aruandeid ära antud, kuigi seda välisministriks nõutud.

Muidugi on see hra A. A. arwates jälle J. Tõnis-
soni ja välisministri süü, et nad weel seda teinud ei ole,
mida juba H. Pääts ja O. Strandmann tegema oleks
pidanud!

Hra A. A.-il kui välisasjade komisjoni liikmel
peaks teada olema välisministri seletustest, et kõne all
olewad aruanded raamatupidamise nõuete järele ümberloo-
tamisel on ja warsti välisasjade komisjoni ära antakse.
Kui need aruanded tööerakonda nii wäga huwitawad, siis
oleks tal wõimalus olnud neid muretseda juba sel ajal,
kui O. Strandmann wõi H. Piip välisministri kohuste-
täitjaks olid.

Mis välisraatkondade kulusesse puutub, siis on
rahwaerakond ja pääminister J. Tõnisson ikka seisukohal
asuund, et need mitte suuremad olla ei tohi kui see asjale
tarwilik.

Suuremaid kulusid on seni nõudnud ainult Londoni, Pariisi ja Berliini saatkonnad, kuna näit. Selsingi saatkond koguni wähesega läbi on saanud. Et „mõned meie saatkonnad sarnase üleolewa toredusega elawad, mida teised wäikeriigid enesele ette kujutada ei oskagi,“ selle kohta ei tea nende ridade kirjutaja midagi lähemast ütelda.

Arwan, et herra A.-l siin kindlamad teated käepärast on, sest et kõige suurema ja kulukama saatkonna (Londonis) juhatajaks on tema kaaserakondlane, tööerakonna pääministri kandidaat, hra S. Piip.

Et wälissaatkonnad meie madala rahakursi juures kulukaks lähewad, on tõsi, kuid ilma nendeta poleks meil wõimalik olnud toetust saada liitlastelt sõjas Wene enamlaste wastu; ilma nendeta ei lähe meil korda edespidigi oma iseseiswust kindlustada. Wälissaatkonnad on meile just kui silmadeks ja kõrwadeks, mille abil meie näha ja kuulda wõime, mis sünnib wäljamail meie suhtes, mida tarwis teha, et eelarwamisi ja sihilikke ebateateid meie kohta kõrwaldada.

Et J. Tõnissoni walitsus eriti just Ameerika sse saatkonna läkitamise tõsiselt kõne alla on wõtnud, seda tuleb aina terwitada.

Ida-Euroopa küstimuse liikwideerimisel on Ameerikal mõjuw sõna kaasa rääkida.

Wenemaast lahkusõõnud piirirahwastele ei ole mitte ükskõik, kuidas waatab Ameerika nende pääle, kas näeb ta neis endise Wenemaa „riigirahwa“ määsfulisi osakesti wõi oma elu õigustatud elama iseseiswaid kultuurirah-

waid. Ameerikas ollakse harjutud Benemaas mingisugust riiklist üksust nägema, kus elab mingisugune Bene „riigirahwas“, samuti kui Ameerikas ameeriklased ühise rahwuse sünnitawad.

Et seda ajaloolis-traditsioonilist waadet Benemaa kohta Ameerikas kaotada, selleks on tarwis palju selgitustööd. Lahkulöönud piirirahwad peawad näitama, et neil midagi ühist pole wenelastega, et neil on oma kultuur ja rahwusline omapärasus ja ühes sellega õigus riiklise iseseiswuse pääle.

Tuleb kahetseda, et meil korda ei ole läinud veel Ameerikasse oma esitajat saata.

Tööerakond, erakond, kes oma enese arwamise järele Eesti iseseiswuse mõtte estimesena üles wõtnud on, peab seda aga nähtawasti hoopis ülesliigseks!

Hra A. A. lausub: „Nagu pilkena kõneldakse korraga, et Peeter Põld tahetakse Ameerikasse Eesti esitajaks saata, et Ameerikas enne presidendi walimisi üksikute erakondade pääle Eesti kasuks mõju awaldada jne.“

Paneb imestama, kuidas wõib hra A. A. kui wälisasjade komisjoni liige ja pääleegi sekretäär, niisuguseid mõtteid publikumi ette kanda.

On hra A.-le pilksiks Ameerika saatkonna mõte wõi P. Põld'i kandidatuur? Nähtawasti mõlemad.

Mis P. Põld'isse, kui Ameerika saadiku kandidaati punitub, siis on, esteks, sellest eistalgu ainult räägitud, teiseks, on tema kui kandidaat kõige kohasem wõrreldes teiste saadawal olnud kandidaatidega.

Sõjawäe kulusdest rääkides tähendab hra A. A., et need ikka veel liig suured olewat, kuna sõda juba lõppenud on.

Ilmaaegu weerawat ikka veel sajad miljonid „sõjajumala toitmiseks“; sõjaministeerium ähwardawat oma kulusdega meie „iseseiswust ära süüa“ jne.

Etse imestama paneb, kuidas mõis poliitika tegelane sarnaste põhjendamata urgitsenistega hakkama saada.

Kuigi sõda juba mõnda kuud lõppenud on, ei olnud omegi mõistalik sellegi pääle waatamata kõiki sõjawägesid demobiliseerida. Sõjawägesid ei wõinud enne koju lasta, kuni selgub, kuidas nõukogude Wenemaa rahulepingut täidab. Pääle selle oli piiri läheduses käimas Läti-Wene sõda. Kui niisuguse olukorra juure walitsus oleks sõjawäe koju saatnud, oleks ta pidanud selle sammu eest kaela-kohtulikule wastutusele wõetud saama.

Demobilisatsioon on niisuguses korras läbi wiidud, nagu seda harwa juhtub.

Sõjawäe organisatsioonid pidid esialgu alles jääma, neid tuleb järkjärgult vähendada.

Meil on läbi wiidud korraldus, mille juures sõjalemist wäike arw sõjawäe alalises teenistuses hoitakse, kuid tarbekorral mobilisatsioon kõige kiiremas korras läbi wiia wõidakse. Sõjawäe kulu eelarwet suurendab praegu ka see, et hulsk metsatöölisi sõjawäe arwel on.

Piiriwalwe vähendamisega oleks wõidud ehk osa sõjawäe koju lasta ja sellega riigi eelarwet vähendada, kuid sel korral oleks suurem olnud salakauba wedu, mis

riigile wõib olla raskem majanduslikult kanda oleks kui piirimalve ülewelpidamine.

Sõjawäe palganormid, mis As. Kogu poolt wastu wõetud, ei ole mitte kõrged, waid wäga madalad. Sõige wähem sünnis on äärmist kokkuhoidmist nõudma tulla sõdurite arwel, kes kodumaa nimel k o i k k a a l u p ä ä l e p a n n u d o n . See oleks ülekohus meie kangelaste wastu.

Miks ei ole tööerakond seda mõtet algatanud, et sõdurite palku vähendama peaks ?

Tööerakonna iseloom ja „süsteem“

Tööerakond peab end sotsialistlikseks erakonnaks ja on seni ajani sotsialismi kui oma lõpustsiti tunnistanud.

Sotsialistid olla tahtes on tööerakondlased püüdnud mõnes küsimuses radikaalsust üles näidata, kuid tundub, et selle radikalismil puudub tõsine ja loomulik alus. Tööerakond on sündinud ilma kindla näoilmeta ja on tootinud end pääasjalikult rahwaerakonna tegelastele oppositsiooni tegemisega. Ilmale tekkides oppositsiooni wingus, ei ole tööerakond seni ajani enesele omapärast tema olemasolu õigustawat ideelist alust leidnud.

Siis tooli wahel istuda oskamisest ja „momenti“ tabada püüdmisest ei jätku weel iseseiswa poliitilise erakonna olemasolu õigustamiseks.

Tööerakonna iseloomustamiseks toome paar näitust. Sotsialistiline erakond alles on tööerakond waade riigistamisest nõudnud. Tööerakondlase ministri poolt anti walit-

susele maaseaduse täiendawate määruste eelnõu, milles kõikide mõisate riigistamist nõuti.

J. Tõnissoni walitsuse ettepanekul lepiti wiimaks kokku nii, et riigistamise alla tulid ainult wäljajagamisele määratud mõisad.

Nüüd, walitsuse kriisi puhul, on aga tööerakonna esitajad seletanud, et nemad mui seas ka selle pärast J. Tõnissoni kabinetist osa wõtta ei saa, et see walitsus liig palju riigistawat (Sic!)??

Niisiis, erakond, kes ise kõige rohkem mõjunud on selleks, et riigistamist ette wõetud on, püüab korraga niisugust nägu näidata, et tema riigistamise wastu on!

Selgubki küll, et poliitikas kõik lubatud on, kuid loodetawasti oskab vähemalt kainem osa rahwast niisuguse sihmakirjalsuse wastu õiget seisukohta wõtta.

Nüüd, kus walijate meeleolu paremale poole nihkunud, tahab tööerakond näidata, et see õige ja ainuke erakond on, kes „momenti“ tabada oskab ja tahab.

Rekwisitsioonid on palju pahameelt põllumeeste keskel sünnitanud. J. Tõnissoni walitsus oli sunnitud karmilt rekwisitsioone läbi wiima, seepärast et eelkõiw tööerakonna walitsus otse andeksandmata loid ja saamatu oli ning riigi tootluse seisukorra poolest ähwardawa kurisidiku äärele wiis.

Nüüd tuleb jälle tööerakond ja ütleb sõbralikkunägu tehes maameestele: Kuulge, meie oleme need õiged teie kasude kaitsjad, Tõnisson on teile ülekohut teinud,

meie tahame kõike tema poolt tehtud kurja hääks teha; meie oleme rekwiisitsioonide vastu jne.

Tööerakondlastel peaks ainult kahju olema sellest, et nad oma rekwiisitsioonide kaotamise nõudmisega alles siis wälja tulid, kui walitsus juba põhjusmõttelikult otsustanud oli rekwiisitsioone ära kaotada.

Kõik see iseloomustab tööerakonda väga selgetes wärwides.

Kõik see näitab, mis sugune on tööerakonna „süsteem“.

Tööerakond on ka walitsewa erakonnana oma „süsteemist“ ja „tendentistist“ meie hiilgawa õpetunni annud.

II. VIII. 20

Järeelmärkus

Seliseiswad read on kirjutatud silmapilgul, kus tööerakonna iselaadi „poliitika“ tõttu Eesti riikliku iseseiswuse kindlustamise kibetamatel tundidel seisukord tekkis, mis lugupidamist ja usaldust meie riigi vastu wäljaspool tuntawalt wähen das ja osa nendest hiilgawatest wõitudest häwitas, mida meie rahwawägi lahinguwäljadel wabadussõja kestes saawutanud.

Selle kirjutuse awaldamisega ei ole nende ridade kirjutaja „maha teha“ tahtnud ühte meie poliitilist erakonda, waid ainult paar arwustawat joont tõmmata selle

kohta, mida meil erakondline nimel ja lipu all korda
saata võidakse. See hädasohtlik „süsteem“, mis meil
erakondade elus seni püsida on võinud peab kaduma.

Eesti rahvas tahab iseseiswaks jääda ja wabastub
kitsariinalise erakondluse mõjudest.

22. X. 20

A *ā*
3202

153 394